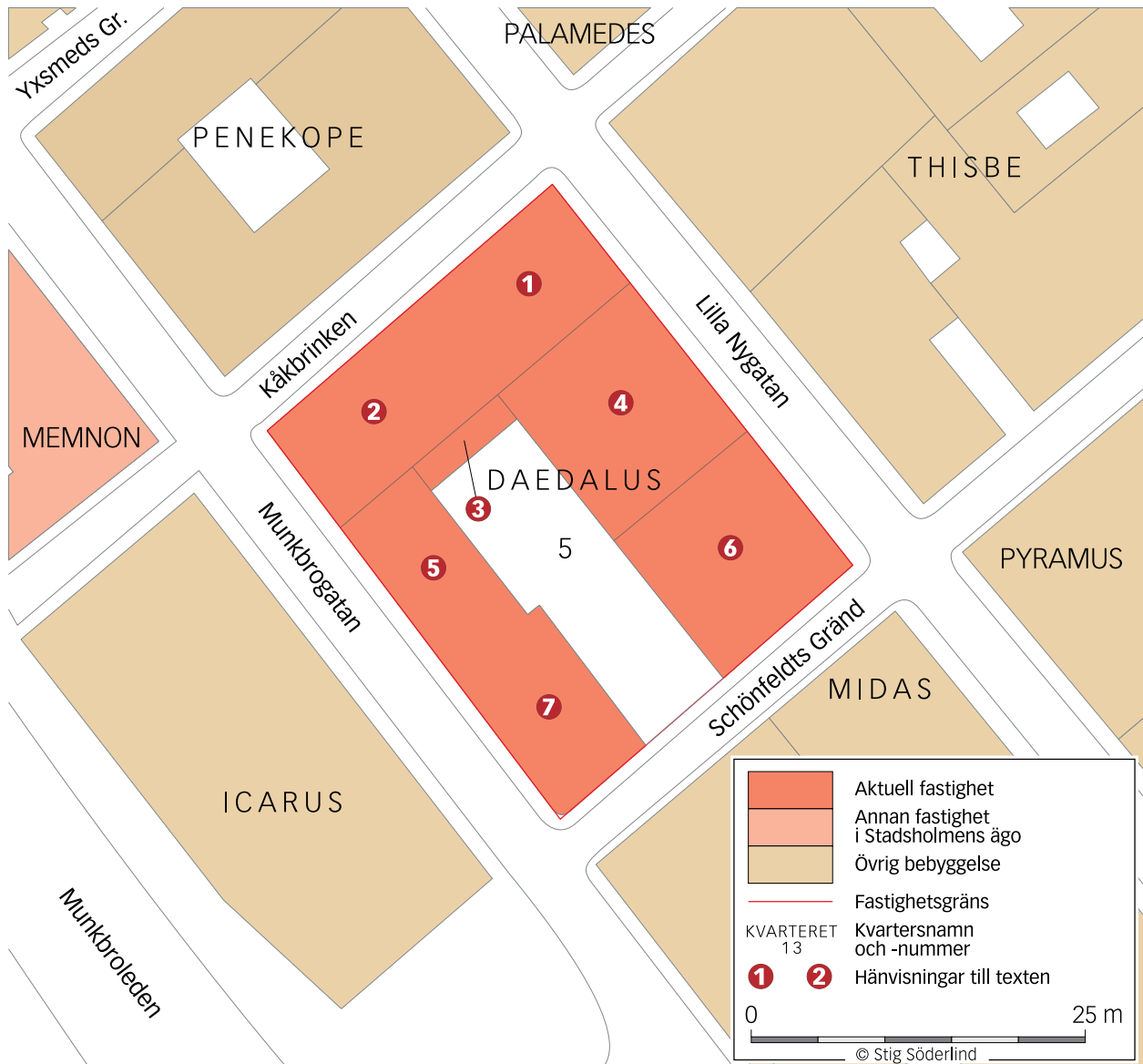

DAEDALUS 5

Lilla Nygatan 10 och 12, Kåkbrinken 11A och B, Munkbrogatan 9 och 11

GAMLA STAN

- 1** LILLA NYGATAN 8, KÅKBRINKEN 11A. F.D. DAEDALUS 1, 2.
- 2** KÅKBRINKEN 11B, MUNKBROGATAN 7. F.D DAEDALUS 1, 2.
- 3** TILLBYGGNAD FRÅN 1970-TALET.
- 4** LILLA NYGATAN 10. F.D DAEDALUS 3.
- 5** MUNKBROGATAN 9. F.D DAEDALUS 3.
- 6** LILLA NYGATAN 12. F.D. DAEDALUS 4.
- 7** MUNKBROGATAN 11. F.D. DAEDALUS 4.

SÖMMERSKOR I ARBETE PÅ AB GUNNAR COLLIJNS KONFEKTIONSFABRIK PÅ LILLA NYGATAN 12 OMKRING 1920. FOTO A. WIKLUND, SSM E26821.

Daedalus 5, som från början bestod av flera mindre tomter, har haft framträdande ägare under seklerna. Fältherren Lennart Torstensson, bildhuggaren Burchardt Precht och styckgjutaren Gerhard Meyer är några exempel.

Utformningen av området omkring Nygatorna var ett resultat av branden 1625, då en äldre oregelbunden och relativt enkel bebyggelse ersattes av ett rätlinjigt kvartersmönster med påkostade stenhus. De bevarade husen speglar också Sveriges ställning som stormakt med en välbärgad adel och ett uppåtsträvande högre borgerskap som byggherrar.

Trots att de enskilda byggnaderna i hög grad är påverkade av 1970-talets ombyggnad är de gamla planlösningarna avläsbara. Många lägenheter har också bevarade inredningsdetaljer från slutet av 1600-talet fram till vår egen tid, i flera fall av mycket hög kvalitet. Byggnaderna berättar därigenom om arkitektur- och inredningsideal under olika perioder.

Flera av de bevarade inredningarna vittnar också om de högt uppsatta och framstående personer som under seklerna har varit ägare till de olika byggnaderna.

Fastigheten Daedalus 5 är blåvärderad enligt Stockholms stadsmuseums kulturhistoriska klassificering. Det innebär att den har ett synnerligen stort kulturhistoriskt värde.

OMRÅDESBESKRIVNING

Under flera hundra år var Gamla stan Stockholms centrum. Medeltidens bebyggelse bestod av hus i trä eller tegel, ofta med torvtak. Till husen fanns många gånger källare med väggar av natursten och tegelvalv eller bjälktak. Tegelhusens fasader var inte putsade

**VID MUNKBROGATAN LÅG FRAM TILL SLUTET
AV 1950-TALET ETT PAR CHARKUTERIFIRMOR.
HÄR EN INTERIÖR FRÅN AB EUGEN
BUSSLER FRÅN 1958.
FOTO L AF PETERSENS SSM F56618.**

och kunde ha dekor i form av blindingar, formtegel eller mönstermurning. Den medeltida, oregelbundna stadsplanen är ännu i dag mycket väl bevarad och många hus har i hög utsträckning kvar medeltida murverk bakom senare tiders fasadutformningar och inredningar.

Det expansiva 1600-talet, när Sverige utvecklades till en stormakt, gav en annan prägel åt staden med flera nybyggen men också modernisering av de äldre husen. Byggnaderna fick stora vindar i flera våningar med höga, branta tak och ofta en dekorativ fasadutsmückning i natursten. Samtidigt anpassades de nybyggda husen längs framför allt Nygatorna i väster till en reglerad stadsplan.

Under 1700-talets mitt och senare hälft byggdes husen ofta på med en våning. Vindarna var nu mindre och taken flackare. Fasaderna utfördes släta och putsade, och rummen inreddes med kakelugnar och snickerier som till stor del finns bevarade i dag.

Vid 1800-talets senare del och under tidigt 1900-tal fick många byggnader fasader med tidstypiska dekorer i stuck eller puts och bottenvåningarna gjordes ofta om till butiksfasader med stora skyltfönster.

Gamla stan hotas – och räddas

Under senare delen av 1800-talet försköts stadens centrum till Norrmalm. Gamla stan började att successivt förslummas och många diskussioner fördes om stadsdelens sanitära förhållanden. Det kom till och med förslag om att riva stora delar och bygga helt nytt. När de nya stadsdelarna på malmarna växte fram omkring 1900 blev problemen i Gamla stan ännu mer uppenbara, men de enskilda fastighetsägarna var inte villiga att bekosta saneringarna. Samfundet S:t Erik – som bildades 1901 och arbetade för att väcka intresse för stadens kulturhistoriskt värdefulla miljöer – oroades för stadsdelens framtid och tog på 1930-talet initiativet till att bilda AB Stadsholmen. Det nya bolaget fick i uppdrag att förvärva, restaurera och modernisera bebyggelsen med hänsyn bland annat till kulturhistoriska värden. De första åtgärderna i stor skala genomfördes i kvarteret Cepheus och flera av de genomförda renoveringarna har varit goda exempel, inte minst de allra första insatserna som gjordes.

I dag är Gamla stan med sina många bevarade tidslager och hus med en lång och omväxlande byggnadshistoria ett historiskt dokument av oersättligt värde.

HÖRNET AV LILLA NYGATAN
OCH SCHÖNFELDTS GRÄND
(NR 6 PÅ KARTAN).
LILLA NYGATAN 12 NÄRMAST.
FOTO J. MALMBERG.

KVARTERET DAEDALUS

Nuvarande fastigheten Daedalus 5 är en sentida sammanslagning av fyra äldre fastigheter. Kvarteret Daedalus fick sin utbredning vid den tomt- och gatureglering som skedde efter en omfattande brand 1625. Från början bestod kvarteret av en enda tomt och fastighetsägarna under 1600-talet var framstående personer ur adeln som fältherren Lennart Torstensson och hovintendenten Johan Leijoncrona. Den senares änka lät 1690 stycka tomten i fyra delar som bjöds ut till försäljning. Tomterna bebyggdes på 1690-talet med stenhus mot Lilla Nygatan, medan delarna mot Munkbrogatan huvudsakligen bestod av verkstäder, stallar och vagnshus. Under 1700-talets andra hälft ersattes dessa ekonomibyggnader efter hand av bostadshus i sten.

F.D. DAEDALUS 1, 2

*Lilla Nygatan 8, Kåkbrinken 11A (nr 1 på kartan),
Kåkbrinken 11 B, Munkbrogatan 7 (nr 2 på kartan)*

HISTORIK

Stadsbyggmästaren Hans Konrad Buchegger köpte 1690 de två tomter som löpte utmed Kåkbrinken, mellan Lilla Nygatan och Munkbrogatan. I hörnet av Lilla Nygatan och Kåkbrinken uppförde han på 1690-talet ett stenhus i tre våningar med tre fönster-

axlar mot Lilla Nygatan och fem mot Kåkbrinken (nr 1 på kartan). Inredningarna var påkostade med bland annat rikt utformade tak av stuck. Dessa utfördes sannolikt av den italienske stuckatören Giuseppe Marchi, som kallats till Sverige för att arbeta med slottets utsmyckning.

Huset byggdes om 1754 av dåvarande ägaren, guldsmeden Otto Medling, efter ritningar av Johan Heinrich Naumann. Mot Kåkbrinken tillkom en två våningar låg flygel med sju fönsteraxlar (nr 2 på kartan). Vissa nyinredningar gjordes också, varav en del bröstpaneler, dörrar och andra snickerier är bevarade.

År 1854 skedde ytterligare en genomgripande ombyggnad, främst mot Kåkbrinken och Munkbrogatan. Ägaren Oscar Arehn lät då bygga på den tvåvåninga flygeln med en våning samtidigt som fasaden fick det utseende den har i dag med rusticerad bottenvåning, välvda butiksfönster samt putsade fönsteromfattningar och listverk av olika slag. Arehn drev under andra hälften av 1800-talet – ”med redbarhet och humanitet” som det hette i en reklam-broschyr – ”Hotel Petit” på våning 1 och 2 trappor i huset mot Lilla Nygatan.

Vid den ombyggnad och restaurering som skedde på 1970-talet byggdes en ny, smal huskropp ihop med huset mot Kåkbrinken (nr 3 på kartan).

**HÖRNET AV KÅKBRINKEN
OCH MUNKBROGATAN
(NR 2 PÅ KARTAN).
FOTO J. MALMBERG.**

BYGGNADSBESKRIVNING

Lilla Nygatan 8, Kåkbrinken 11A

Byggnaden är tre våningar hög med tre fönsteraxlar mot Lilla Nygatan och fem mot Kåkbrinken. Bottenvåningens rusticering härrör från ombyggnaden 1854, medan fasaden i övrigt med sina släta lisener och fönster i liv med muren bär en äldre prägel. Det höga, brutna taket är plåttäckt och vindarna är inredda, vilket de delvis har varit åtminstone sedan 1700-talet.

Porten vid Kåkbrinken 11A är en rikt dekorerad träport från 1800-talet. Portgången är lagd med kalksten och har ett sekundärt undertak. Trappan är av kalksten med dekorativt järnräcke från 1800-talet, och har flyttats hit från ett annat läge i slutet av 1800-talet. Några vilplan har rutmönstrade golv i svart och vit marmor, medan andra har nylagd kalksten. Lägenhetsdörrarna består av enkeldörrar i äldre stil, sannolikt tillverkade under 1900-talet.

Flera av de påkostade inredningarna från 1690-talet med rikt utformade takstuckaturer finns kvar än i dag. Ett stucktak skänktes dock till Nordiska museet 1921.

I etagelägenheten högst upp finns på övre planet två äldre runda, invändiga fönsterluckor av järnplåt. På planet under finns fönsterfoder av 1700-talstyp, stenprofilerade smygpaneller och flera fyrfyllningsdörrar med utanpåliggande fyllningar. Taken är släta

med snedställd bräda. Lägenheten har också en flat, vit kakelugn av sen empiretyp, som var vanlig omkring mitten av 1800-talet.

Kåkbrinken 11B, Munkbrogatan 7

Byggnaden är tre våningar hög med sju fönsteraxlar mot Kåkbrinken och fyra mot Munkbrogatan. Fasaden präglas av 1854 års ombyggnad med rusticerad bottenvåning, välvda skyltfönster och en framträdande putsarkitektur med listverk och fönsteröverstycken. Taket är flackt och klätt med plåt och vinden är inredd under nyare tid.

Porten vid Kåkbrinken 11B liknar den till Kåkbrinken 11A. Trapphuset är enkelt utformat med kalkstens-trappor och lägenhetsdörrar från 1900-talet. På ett av vilplanen finns ett väggfast skåp från sent 1800-tal eller tidigt 1900-tal. Till vinden finns äldre järndörrar.

F.D. DAEDALUS 3

*Lilla Nygatan 10 (nr 4 på kartan),
Munkbrogatan 9 (nr 5 på kartan)*

HISTORIK

Den tomt som tidigare sträckte sig mellan Lilla Nygatan och Munkbrogatan bebyggdes på 1690-talet av smeden Magnus Böttiger med ett stenhus mot Lilla Nygatan. Hur detta såg ut är oklart, men

**HÖRNET AV MUNKBROGATAN
OCH SCHÖNFELDTS GRÄND
(NR 7 PÅ KARTAN).
FOTO J. MALMBERG.**

troligen är det samma som dagens hus.

Byggnaden mot Munkbrogatan uppfördes 1784, efter ritningar av arkitekten L. Kolmodin för Fredrika Charlotta Salomon. Detta hus var fyra våningar högt med en flygel mot norr och en envåning stallänga mot söder. Byggnaden mot Lilla Nygatan genomgick också förändringar vid samma tid, vilket bland annat bevarade stucktak och vackert utformade smygpaneler vittnar om.

BYGGNADSBESKRIVNING

Lilla Nygatan 10

Den trevåninga byggnaden med sju fönsteraxlar har bandrusticerad bottenvåning med två stora skyltfönster. Övrig fasad är slätputsad och har fönster i liv med muren. Det flacka taket är plåttäckt och vinden är inredd.

Portgången är lagd med kalksten och har ett sekundärt undertak. Trapporna är av kalksten och på vilplanen ligger golv av mönstrade konststensplattor från 1800-talet. Här finns också dekorativa järnsmedsreäcken från sent 1600-tal eller 1700-talets första hälft. Lägenhetsdörrarna är en blandning av pardörrar och enkeldörrar med olika utförande, de flesta sannolikt från 1800-talet.

I lägenheterna finns en del äldre inredning kvar.

Här finns till exempel fönstersmygpaneler och bröstpaneler med nupna hörn från 1700-talets andra hälft samt taklister i puts.

Munkbrogatan 9

Den fyra våningar höga byggnaden, sju fönsteraxlar bred, är slätputsad med bottenvåning i avvikande färg och avskild genom en putslist från ovanvåningarna. Fönstren ligger i liv med fasaden, och byggnaden täcks av ett sadeltak i plåt med fyra takkupor.

Entrén utgörs av en bred, kalkstenslagd körport med en träport från 1870-talet som har rutnätsgaller av gjutjärn. Trapphuset med sin kalkstenstrappa bär en äldre prägel, och lägenhetsdörrarna består av en blandning av enkeldörrar av 1700-talstyp där de flesta är senare tillverkade i äldre stil. Till vindtrappan finns äldre järndörrar och i trapploppet finns ett väggfast skåp.

F.D. DAEDALUS 4

Lilla Nygatan 12 (nr 6 på kartan),

Munkbrogatan 11 (nr 7 på kartan)

HISTORIK

Tomten köptes 1692 av den framstående bildhuggaren Burchardt Precht, som lät uppföra stenhuset i hörnet av Lilla Nygatan och Schönfeldts gränd. Det bestod

FESTONG AV GIPS I TRAPPHUSET TILL LILLA NYGATAN 12, TROLIGEN TILLVERKAD VID BURCHARDT PRECHTS VERKSTAD OMKRING 1700. FOTO J. MALMBERG.

ursprungligen av tre våningar men byggdes på med en våning 1778, då styckgjutaren och överdirektören Gerhard Meyer lät företa större byggnadsarbeten på tomten. (Meyer hade tre år tidigare donerat sin tomt och sitt hus i närheten av Tegelbacken till Konstakademien och hans namn lever kvar i populärnamnet "Mejan"). Portomfattningen mot Lilla Nygatan och bevarade inredningssnickerier bär också spår av ombyggnaden. Meyer lät även uppföra den två våningar höga byggnaden vid Munkbrogatan 11, efter ritningar av Wilhelm Roman. Den innehöll ursprungligen bagarstuga, stall- och vagnshus samt några enklare boningsrum.

Den nuvarande fasadutformningen mot Lilla Nygatan präglas av senare förändringar. Mot gården syns ännu den enklare fasadutformning byggnaden hade under Prechts tid och som delvis rekonstruerades vid 1970-talets stora ombyggnad och upprustning.

BYGGNADSBESKRIVNING

Lilla Nygatan 12

Byggnaden har fyra våningar och sex fönsteraxlar mot Lilla Nygatan. Fasaden med sina dekorerade puts-lisener, fönsteröverstycken och rusticerade bottenvåning präglas av en ombyggnad 1872. Portomfattningen är dock äldre och eventuellt ursprunglig från 1690-talet. Det flacka taket är plåttäckt och vinden är inredd. Fasaden mot gården

är slätputsad och har släta lisener av äldre utförande än gatufasaden.

Till portgången, som är lagd med delvis ny kalksten, leder en träport från 1800-talet. Trapporna är av kalksten och i nedre trapploppet finns två absidformade nischer med dekorativ putsomfattning av 1700-talstyp. På var sida om trapploppet finns också pilastrar på de olika våningsplanen samt taklist i puts på våningen i trappa. I nedersta trapploppets valv sitter en festong i gips, troligen utförd av Burchardt Prechts verkstad. Lägenhetsdörrarna består både av halvfranska pardörrar av 1800-talstyp och av enkeldörrar. Till vinden finns äldre järndörrar. Lägenheten högst upp har viss bevarad inredning med snickerier från framför allt 1800-talet.

Munkbrogatan 11

Byggnaden är endast två våningar hög med bandrusticerad bottenvåning och slätputs i våningen ovanför. En av butikerna i bottenvåningen har en parport och fönsterluckor med dekorativ utformning som sannolikt härrör från 1870-talet. Fönstren sitter i liv med fasaden, taket är flackt, plåttäckt och försett med en takkupa mot gatan och tre mot gården.

Till trapphuset leder en pardörr med gjutjärnsgaller från 1870-talet. Den branta kalkstenstrappan är enkel och ålderdomlig, och lägenhetsdörrarna är tillverkade under 1800- och 1900-talet.

UPPRUSTNING OCH RENOVERING

Hela fastigheten genomgick en genomgripande upprustning och ombyggnad under de första åren av 1970-talet. Arbetet skedde under antikvarisk medverkan från Stadsmuseet.

Vid dessa arbeten bevarades byggnadernas fasadutformning, och i förekommande fall tillverkades nya putsdekorer som ersättning för skadade. Fasaderna avfärgades med platsblandad kalkfärg efter kulörer som tagits fram av Stadsmuseet. Befintliga inredningsdetaljer bevarades så långt som möjligt, men omkring hälften av de gamla kakelugnarna demonterades för att ge plats åt nya inredningar i badrum och kök. I vissa fall tillverkades nya, profilerade snickerier som dörrar, foder och socklar.

En av de större förändringarna innebar att en utbyggnad gjordes för att inrymma tvättstuga och lägenheter mot gården (nr 3 på kartan). En annan innebar att en äldre, tvåvåning långs Schönfelts gränd, som förenade de båda husen vid Lilla

Nygatan 12 och Munkbrogatan 11, revs för att underlätta brandkårens åtkomst till gården. Samtliga fönster byttes mot nya som var kopplade och utåtgående. Portgången vid Lilla Nygatan 8 inlemmades i hörnbutikens lokaler och ersattes av den nuvarande entrén vid Kåkbrinken 11A.

Invändigt förändrades planlösningarna för att rymma moderna våtutrymmen och kök, samtidigt som större lägenheter delades i mindre för att öka antalet bostäder. Detta skedde huvudsakligen genom nya mellanväggar medan få äldre väggar revs. Den lilla innergården, eller snarare ljusschaktet, vid Lilla Nygatan 10 och 12 togs i anspråk för våtrumsgupper och byggdes igen. Hissar installerades i några trapphus och en passage togs upp mellan husen vid Lilla Nygatan 10 och Lilla Nygatan 8 för att underlätta tillgängligheten.

En ny fasadrenovering gjordes 1996 med traditionell kalkfärg till putsfasaderna och linoljefärg till snickerierna. Färgsättningen följde den som gjordes i början av 1970-talet.

ÄLDRE KALKSTENSTRAPPA VID MUNKBROGATAN.
FOTO J. MALMBERG.

FÖNSTERSMYGPÅNELL FRÅN 1700-TALET'S ANDRA HÄLFT, LILLA
NYGATAN 10. FOTO J. MALMBERG.

**TRAPPA OCH TRAPPRÄCKE FRÅN 1800-TALET VID KÅKBRINKEN 11A.
FOTO J. MALMBERG.**

**TRAPPHUS VID LILLA NYGATAN 12. ENKELDÖRR AV 1700-TALSTYP
MED HELFRANSKT LISTVERK OCH HALVFRANSK PARDÖRR TROLIGEN
FRÅN ANDRA HÄLFTEN AV 1800-TALET. FOTO J. MALMBERG.**

GEMENSAMT ANSVAR FÖR VÅR LEVANDE HISTORIA

Byggnader och miljöer med stort kulturhistoriskt värde berättar alltid något väsentligt. Det kan handla om stadsutveckling, samhällsförändringar, arkitektur, stilideal eller hantverksmetoder, men också om hur människor har bott och inrett sina hem eller om de skilda livsvillkoren för olika sociala skikt. Att fastigheterna byggts om och moderniserats under årens lopp är en del av historien.

Vi och våra hyresgäster är tillfälliga brukare i ett långvarigt historiskt skede. Vi har ett gemensamt ansvar för att aktivt och på ett varsamt vis bevara de värdefulla miljöerna till framtida generationer. Varsamhet kan bland annat innebära att behålla äldre planlösningar och att vara rädd om inredningsdetaljer som paneler, dörrar, lister och kakelugnar. Anpassningar och förändringar kan ske, men utan att vi förvanskar oersättliga värden. Individuella bedömningar måste alltid göras från fall till fall. Vi ska inte glömma att stilar och behov skiftar över tiden. Det vi idag kan tycka vara otidsenligt kan av kom-

mande generationer upplevas positivt och värdefullt.

Att använda traditionella material som kalkputs eller oljefärg är också viktigt, liksom att utforma nya inredningsdetaljer så att de passar i miljön. Vid vanlig städning och rengöring måste vi ta hänsyn till att de material och ytskiktsbehandlingar som finns i husen – till exempel trä, kalksten, stuck, oljefärg, limfärg och linoleum – är ömtåliga och kräver särskild försiktighet. Även innergårdar och trädgårdar har sina särskilda förutsättningar och ska skötas och utvecklas så att karaktären bevaras.

Stadsholmen har samlat sina riktlinjer för fastighetsunderhåll i broschyren "Ett stockholmskt kulturarv – att förvalta borgarhus och kåkar". Alla hyresgäster har fått skriften, men den finns också på vår hemsida. Här finns också några konkreta råd om hur man som hyresgäst bäst vårdar de gamla husen och miljöerna. På Stockholms stadsmuseums hemsida finns allmän information om byggnadsvård, www.stadsmuseum.stockholm.se.

STADSHOLMEN

